

Hankkeen nro 25, 2.03/MN,

hake
20.6.02

SAVITAIPALE, KOSKEINKYLÄ, KÄRNÄNSALMI

Historialliseen aikaan ajoittuvan
ruumishaudan pelastuskaivaus
26.-28.9.1989

Kaivauskertomus

Laatinut Esa Laukkanen

Museovirasto

Hakemisto

	<u>Sivu</u>
1. Kaivauskohteen sijainti ja omistus	1
2. Kaivauksen löydöt, valokuvat ja näytteet	1
3. Luonnonympäristö	2
4. Aikaisempi muinaisjäännökseen viittaava tieto Kärnänsalmen löytöpaikan luota	2
5. Kaivaukseen johtaneet syyt ja kenttätyön toteuttaminen	3
6. Tutkimuskohde ennen kaivausta	3
7. Kaivauksen työmenetelmät	5
8. Koeajat	6
9. Kaivauskohteen ajoitus- ja selityskysymys	6

Liite n:o 1: Kaivauskohteen sijainti (1 liuska)

Liite n:o 2: Luettelo kaivauskartoista (1 liuska)

Liite n:o 3: Kaivauskartat

Liite n:o 4: Luettelo näytteistä (1 liuska)

Liite n:o 5: Valokuvaluettelo (2 liuskaa)

Liite n:o 6: Kuopion ortodoksisen kirkkomuseon ilmoittamia tietoja Savonlinnan Kosolan Litmankannaksen ja Savitaipaleen Koskeinkylän Kärnänsalmen kaularistilöydöistä (1 liuska).

1. Kaivauskohteen sijainti ja omistus

Kaivauskohde sijaitsi Savitaipaleen kunnan alueella Koskeinkylän rekisterikylässä Yrityksen tilalla. Yrityksen rekisterinumero on 1:132, ja sen omistaa Mauno Piispa; osoite: Lummetie 21 G, 01300 VANTAA; puhelin: 90-834407.

Tutkittu alue sijaitsi peruskarttalehden 3132 12 "Kuolimo" alueella. Peruskoordinaatiston x-koordinaatti kaivausalueen kohdalla on 6793 69 ja y-koordinaatti 3537 86. Kaivausalueen maanpinnan korkeus oli n. 85 m mpy.

2. Kaivauksen löydöt, valokuvat ja näytteet

Kaivauksen löydöille on varattu museoviraston historian toimiston kokoelmista päänumero 89105. Näytteet ovat kaivauslöytöjen mukana niiden päänumerolla. Valokuvat jätetään liitettäväksi museoviraston rakennushistorian osaston kokoelmiin.

3. Luonnonympäristö

Kaivauspaikka oli hiekkapohjaisella jyrkästi länteen laskeutuvalla järvenrannalla. Kärnänsalmi-nimisen vesialueen ranta sijaitsi n. 25 m kaivauspaikasta länteen.

Puusto kaivausalueen ympäristössä oli nuorta, ja siihen kuului mäntyjä, koivuja ja haapoja. Matalammassa kasvillisuudessa oli ehkä kaikkein runsain osuus puolukanvarsilla.

4. Aikaisempi muinaisjäänökseen viittaava tieto Kärnänsalmen löytöpaikan luota

Paikkakunnalla on kulkeutunut perimätieto, jonka mukaan muutamissa, nykyisin jo käytöstä pois jääneissä, hiekanottoaikoissa Kärnänsalmen rannalla olisi ruotsinvalan aikaisia sotilashautauksia. Kuulin tämän perimätiedon lähellä kaivauspaikkaa asuvalta Eino Hatiselta (osoite: Kärnä, 54800 SAVITAIPALE; puhelin: 953-38307), joka oli kuullut sen aikoinaan Jalmar Kärnä -nimiseltä mieheltä.

Hatinen näytti minulle paikan päällä useita hiekkakuoppia, joista jokin tai jotkin ovat Jalmar Kärnä'n kertoman mukaan hautauspaikkojen kohdalla. Tarkkaa sijaintia sanotuille hautauspaikoille Hatinen ei kuitenkaan ollut saanut selville, tai sitten ei sitä muistanut. Hatisen näyttämä summittainen sijainti niille hiekkakuopille, joissa on sanottu olevan hautauksia, on seuraava: $x = 6793\ 73$, $y = 3537\ 92$. Ne olivat siten vain n. 100 m:n päässä tutkimastani kaivausalueesta.

5. Kaivaukseen johtaneet syyt ja kenttätyön toteuttaminen

Kärnänsalmen hautauspaikka oli havaittu siten, että kaivettaessa uraa lomamökille johtavaa polkua varten oli tullut esille ihmisen luita. Tästä löydöstä oli Mauno Piispa ilmoittanut 6.8.1989 poliisille.

Museovirastolta kävi löytöpaikan tarkastamassa 9.8.1989 Heikki Ah-tiainen. Paikan tutkiminen pelastuskaivauksella nähtiin museovirastos-

sa tarpeelliseksi. Sain 15.9.1989 tehtäväkseni hoitaa tämän ruumishaudaksi todetun löytöpaikan tutkimisen. Kenttätyössä, jonka toteutin yksinäni, olin kolmena päivänä 26. - 28.9.1989.

6. Tutkimuskohde ennen kaivausta

Kulcutien linjan teossa löytyneitä luita oli ennen tutkimukseni alkamista kaivettu esille haudan keskiosan ja haudan lounaisen päädyn väliseltä alueelta. Sillä kohtaa oli sijainnut vainajan ylävartalon luita. Lähes kaikki hiekasta näkyvissä olevat luut olivat irtaallaan, ja kaiketi ne olivat myös siirtyneet hieman alkuperäisiltä sijoiltaan.

Luut olivat olleet niiden löytymisen jälkeen runsaat 7 viikkoa ilman maapeitettä. Niiden sijaintipaikka oli suojattuna aaltopellin palalla saapuessani aloittamaan tutkimusta. Tuolloin havaitsin myös, että muutama luu oli kulkeutunut hautakuopan kohdalta hieman kauemmas ympäristöön.

7. Kaivauksen työmenetelmät

Tällä yhden hengen työnä tehdyllä kaivauksella ei vaakittaminen ollut mahdollista. Siitä syystä asetin vastineeksi vaakituskoneen tähtäyslinjan tehtävään langan, joka tuli kaivausalueelle siten, että se kulki hautakuopan yli ja oli pingotettu vaakasuoraan. Langan asetin vaakasuoraan vatupassin avulla. Yritin samalla saada langan sijaitsemaan niin, että kun kaivettaessa myöhemmin hautakuopan ääriviivat mahdollisesti tulisivat näkyviin, lanka kulkisi siten, että se puolittaisi näiden ääriviivojen osoittamat kuopan päädyt. Langan suunnaksi mittasin bussolilla eli käsisuuntakehällä 65 eli 265 goonia, josta kokonaiskorjauksen huomioituani laskin langan suunnaksi 72 eli 272 goonia.

Vaakasuoraan virittämäni lanka oli 255 cm:n mittainen. Paalutuksella rajasin tutkimusalueelle kaksi 1 m X 2,55 m:n suorakaidetta, jotka molemmat rajoittuivat langan linjaan. Arvioin tutkimuksen alkaessa, että laajempaa alaa ei olisi tarpeen kaivaa havaitun ruumishaudan tutkimiseksi.

Koska paaluttamani kaivausalue oli kooltaan vain 2 m X 2,55 m, katsoin pintavaakituksen vastineeksi riittävän sen, että mittasin maanpinnan korkeuden vaakasuoraan lankaan verrattuna 20 cm:n välein. Aioin jättää saman mittauslinjan profiililinjaksi, ja siitä syystä ryhdyin kaivamaan aluksi linjan kaakkoispuolista 1 m X 2,55 m:n ruutua.

Kun olin lapiolla kaivamalla saanut näkyviin sen korkeustason, jolla olivat ylimmät mahdolliset kohdat, joissa hautakuopan ääriviivat erotuivat, valokuvasin kaivannon ja tein siitä karttapiirroksen, ennen kuin jatkoin kaivamista.

Seuraavassa työvaiheessa kaivoin lastalla hautakuopan täytemaata. Kun hautakuopassa yhä jäljellä olevat luurangon osat olivat mahdollisimman tarkasti näkyviin kaivettuina, kartoitin ja valokuvasin jälleen kaivannon ennen työn jatkumista. Tällöin merkitsin karttapiirrokseseen haudassa olleiden luiden ja puunjäännösten sijainnin. Aikaisemmin mahdollisesti liikuteltujen luiden sijainnin piirsin sellaisena, kuin se oli kenttätutkimusta aloittaessani ollut.

Luurangon molemmin puolin oli hautakuopassa jäännöksiä laudoista. Ei käynyt selvästi ilmi, oliko niitä yksi vai useampi puolellaan. Lautojen puunsyyt olivat hautakuopan pituussuunnassa, ja selvästikin laudat oli sijoitettu hautakuoppaan särmä ylöspäin. Havaintojen mukaan puunjäännösten voisi katsoa olevan peräisin joko arkunlaudoista tai sitten vainajan kahden puolen asetetuista irtolaudoista. Joka tapauksessa on pantava merkille, että mitään sellaisia puunkappaleita, joita olisi voitu pitää arkun päätylautojen jäänteinä, en havainnut sen paremmin hautakuopan ehjänä esiin kaivamastani koillispäädystä kuin tieuran teossa rikutusta haudan kaakkoispäästäkään. Yksi laudankappale oli lappeellaan välittömästi vainajan lantioluiden päällä, ja se on merkittynä karttapiirrokseseen.

Hiekkamaa hautakuopassa oli muuten samanlaista kuin kuoppaa ympäröivä soransekainen hiekka, mutta sen joukossa oli hiilen kappaleita, se sisälsi jonkin verran vähemmän kiviä ja oli lievästi tummemmaksi värjätynyttä kuin kuopan ympäristön hiekka. Edellä mainitsemieni laudan jäännösten lisäksi hautakuopasta ei löytynyt muita esineitä tai esineiden jäännöksiä. Maakasasta, joka oli luotu polun linjaa varten tarvittavaa uraa kaivettaessa jo ennen pelastuskaivausta, löysin sitä tarkastaessani pronssia tai kuparia olevan ristiriipuksen. Esineen voidaan olettaa sijainneen sen löytöpaikan vieressä olleessa ruumis-

haudassa, sillä riipuksen pintaan kiinnittynyt pronssihomeen kyllästämä kankaan pala todistaa riipuksen olleen pitkään kosketuksissa lahoavaan kankaaseen, minkä asiain tilan voi luontevimmin selittää olettamalla riipuksen olleen ruumishaudassa kosketuksissa vainajan pukiin.

Osoittautui, että hautakuoppa sijaitsi lähes kokonaan siinä 1 m X 2,55 m olevassa ruudussa, jota olin ryhtynyt ensiksi kaivamaan. Tästä syystä en avannut maan pintaa toisesta paaluttamastani ruudusta, vaan kaivoin sen alueelta vain sen hautakuopan osan, joka kapeana kaistana ulottui profiililinjan luoteispuolelle. Ruutu, josta olin aloittanut kaivamisen, minun oli kaivettava pohjaan ennen profiilin valokuvaamista ja piirtämistä, ja vasta kaikkien näiden työvaiheiden jälkeen kävi päinsä kaivaa profiililinjasta luoteeseen ollutta hautakuopan osaa.

Kun hautakuopan täytemaakerros oli tullut loppuun kaivetuksi, tutkin hautakuopan välitöntä ympäristöä vielä luomalla maata lapiolla. Varmistin, ettei tutkimani hautauksen alla ollut mahdollisesti toista hautausta.

Peittäessäni kaivantoa jätin sen koillis- ja luoteisreunoille palan väritöntä rakennusmuovia osoittamaan, missä kaivannon raja oli ollut. Mahdollista myöhemmin tapahtuvaa kaivauspaikan absoluuttisen sijaintikorkeuden määrittämistä varten tein puukolla merkin vaakasuoraan asettamani langan korkeudelle männyn kylkeen. Merkissä oleva vaakasuora viilto on linjan korkeudella, ja sitä osoittaa valokuvassani (Kts. valokuvaluettelo) puukon kärki.

! He hee !
o

8. Koeojat

Tutkin kahdella koeojalla sen uran pohjaa, joka oli luotu loma-asu-
mukselle vievän kulkutien tekemistä varten. Ura oli muodoltaan kaare-
va, ja sen leveys oli suunnilleen yhden metrin luokkaa, kuten kaivauk-
sen yleiskartasta ilmenee.

Koeojan tein kauttaaltaan vähintään 30 cm syväksi. Sen leveys oli
lapioterän leveys.

Koeojaa kaivaessani havaitsin toisen ruumishaudauksen, joka oli
tehty selvästi ensimmäisestä erikseen. Koeojan teossa ilmennyt haudaus
vaikutti olevan itä-länsi-suuntainen, joten se oli selvästi eri suun-
nassa kuin tutkimani haudaus. Koeojasta tuli näkyviin kaksi samanlais-

ta laudanjäännöstä, jollaisia olen edellä maininnut olleen tutkimassani ruumishaudassa vainajan molemmilla sivuilla. Koejassa lautojen välissä oli luita. Sikäli kuin niitä saattoi koejasta irrottamatta tunnistaa, niiden joukossa oli lantion isoimpia luita. Samalta paikalta tallensin koejasta löytönä yhden pienemmän luun kappaleen. Muut luut jätin koejaan paikalleen.

Koejasta löytämäni hautausta en ryhtynyt tutkimaan, koska sillä ei näyttänyt olevan toistaiseksi tuhoutumisvaaraa. Mittasin koeojan laidan kohdalta luiden ja laudan jäännösten päällä olleen alun perin 53 cm paksun hiekkakerroksen, jonka tieuran kaivaminen oli ohentanut 35 cm:iin. Käsitykseni mukaan tämä ohennettukin hiekkakerros riittää suojaamaan koeojan kohdalta havaitsemaani hautausta siksi hyvin, ettei uuden tieuran olemassaolo vaaranna täyttemakerrosta syvemmällä olevia hautauksen osia. Peitin kaivamani koeojan, ja jätin muoviliuskan merkiksi sille kohdalle koeojaan, mistä hautaus oli löytynyt. Liuskan sijoitin siten, että välittömästi sen alapuolelta alkoi hautauksen alkuperäisessä tilassa oleva kerros.

9. Kaivauskohteen ajoitus- ja selityskysymys

Merkille pantava seikka on havaittujen kahden lähes vierekkäin sijainneen ruumishaudan oleminen eri hautakuopissa. Vainajat haudoissa vaikuttivat lisäksi olevan sijoitetut selvästi eri suuntaisesti. Nämä seikat eivät tue mitään tulkintaa, joka päättyisi selittämään Kärnänsalmen löydöt kaatuneiden sotilaiden haudoiksi, koska voidaan ajatella, että samalla kerralla haudattaville taistelussa kaatuneille ei olisi työläästi kaivettu erillisiä hautakuoppia, vaan ennemminkin suuria joukkohautoja.

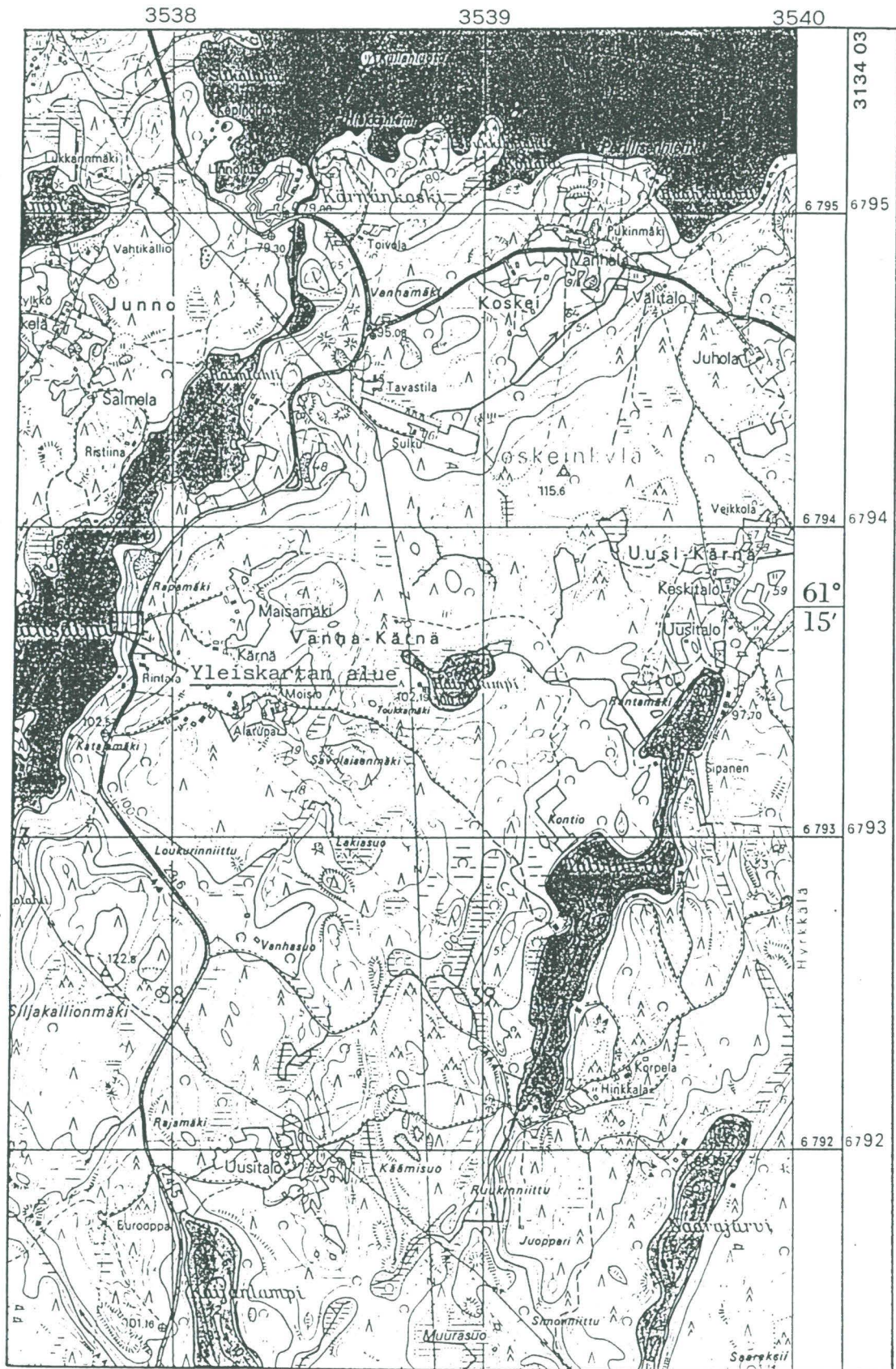
Erilliset samaan rinteeseen tehdyt hautaukset viittaavat siihen, että tämä rinne olisi ollut jonkin lähistöllä pitempään oleskelleen yhdyskunnan käyttöön ottama hautapaikka. Tutkittuun hautaukseen kuulunut kaularisti viittaa kreikkalaiskatoliseen uskontoon, ja sitä kautta mahdollisesti siihen, että Kärnänsalmen rannalta nyt todettu hautausmaa olisi sen venäläisen työsiirtolan perustama, joka rakensi Kärnänsalmen linnoituksen 1790-luvun alussa. Tätä kirjoitettaessa ristin tyyppin tarjoamia ajoitusmahdollisuuksia ei kylläkään ole vielä selvitetty.

Savonlinnassa 29.12.1989 Eero Haukkanen
Ajoitusta koskeva lisäys 5.1.1990: kts. liite n:o 6.

Liite n:o 1

SAVITAIPALE, KOSKEINKYLÄ, KÄRNÄNSALMI 1989

Kaivausalueen sijainti peruskarttalehdellä n:o 3132 12 "Kuolimo"

Karttaotteen mittakaava 1:20 000, painovuosi 1985.

Liite n:o 2

Luettelo kaivauskartoista

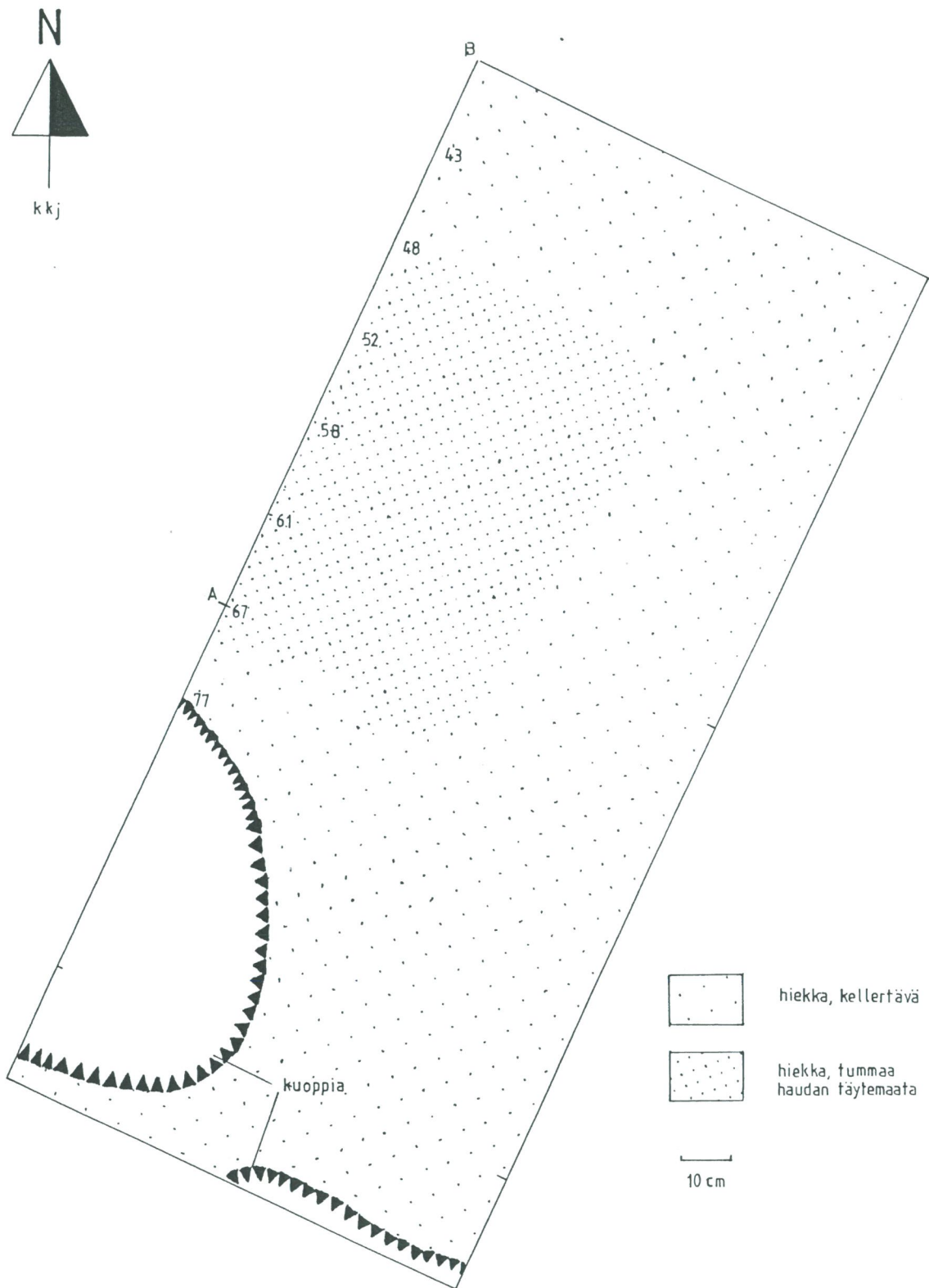
	Suhde
Kartta n:o 1: Kaivannon maalajeja	1:10
Kartta n:o 2: Luurangon ja puunjäännösten sijainti hautakuopassa	1:10
Kartta n:o 3: Hautakuopan profiili	1:10
Kartta n:o 4: Yleiskartta	1:500
Kartta n:o 5: Kaivetut alueet, sekä hautausten sijainti niillä	1:50

Kaikki kaivauksella tehdyt kartat on piirretty puhtaaksi.

ŠAVITAIPALE, KOSKEINKYLÄ, KÄRNÄNSALMI, 1989

KARTTA N:O 1, KAIVANNON MAALAJEJA

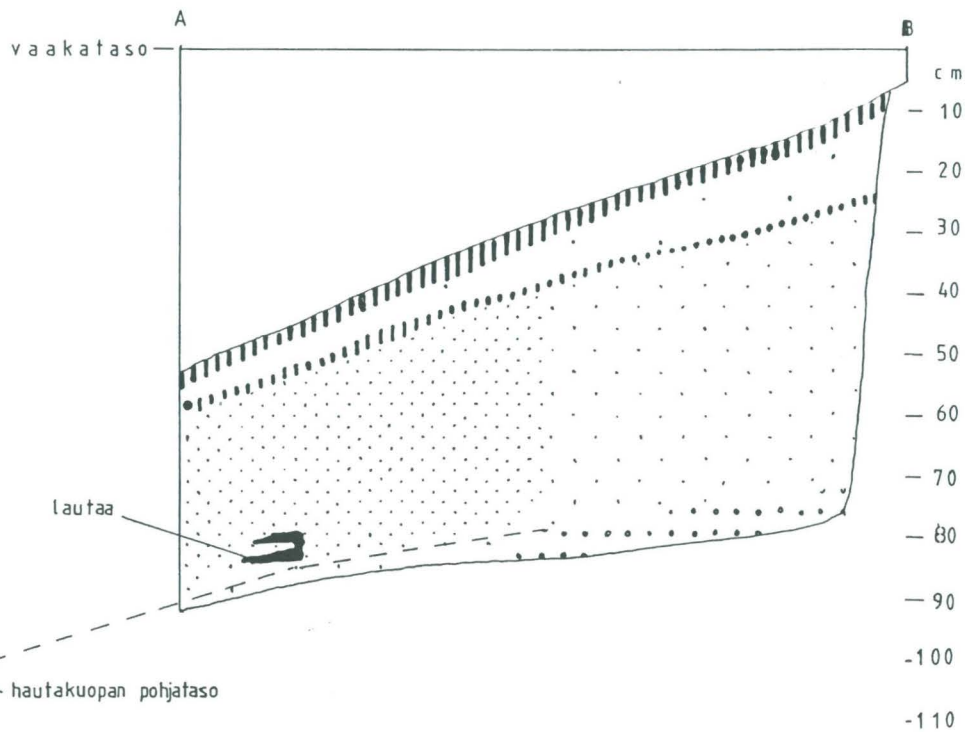
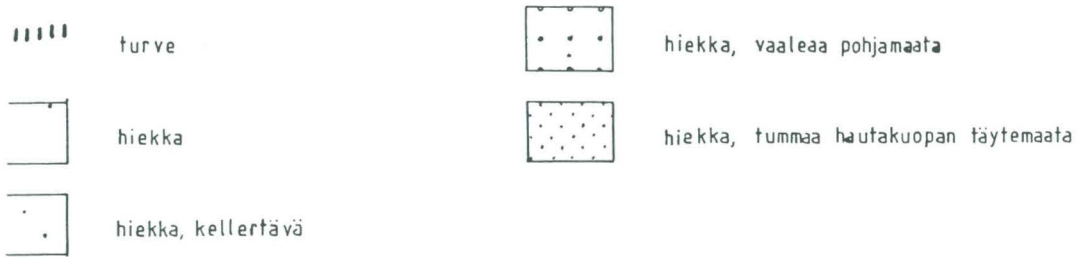
MITTAKAAVA 1:10 PIIRT. E. LAUKKANEN

SÄVITAIPALE, KOSKEINKYLÄ, KÄRNÄNSALMI, 1989

KARTTA N:O 3 HAUTAKUOPAN PROFIILI

MITTAKAAVA 1:10 PIIRT. E. LAUKKANEN

profiililinjan A-B sijainti kaivausalueella ilmenee kartasta n:o 1.

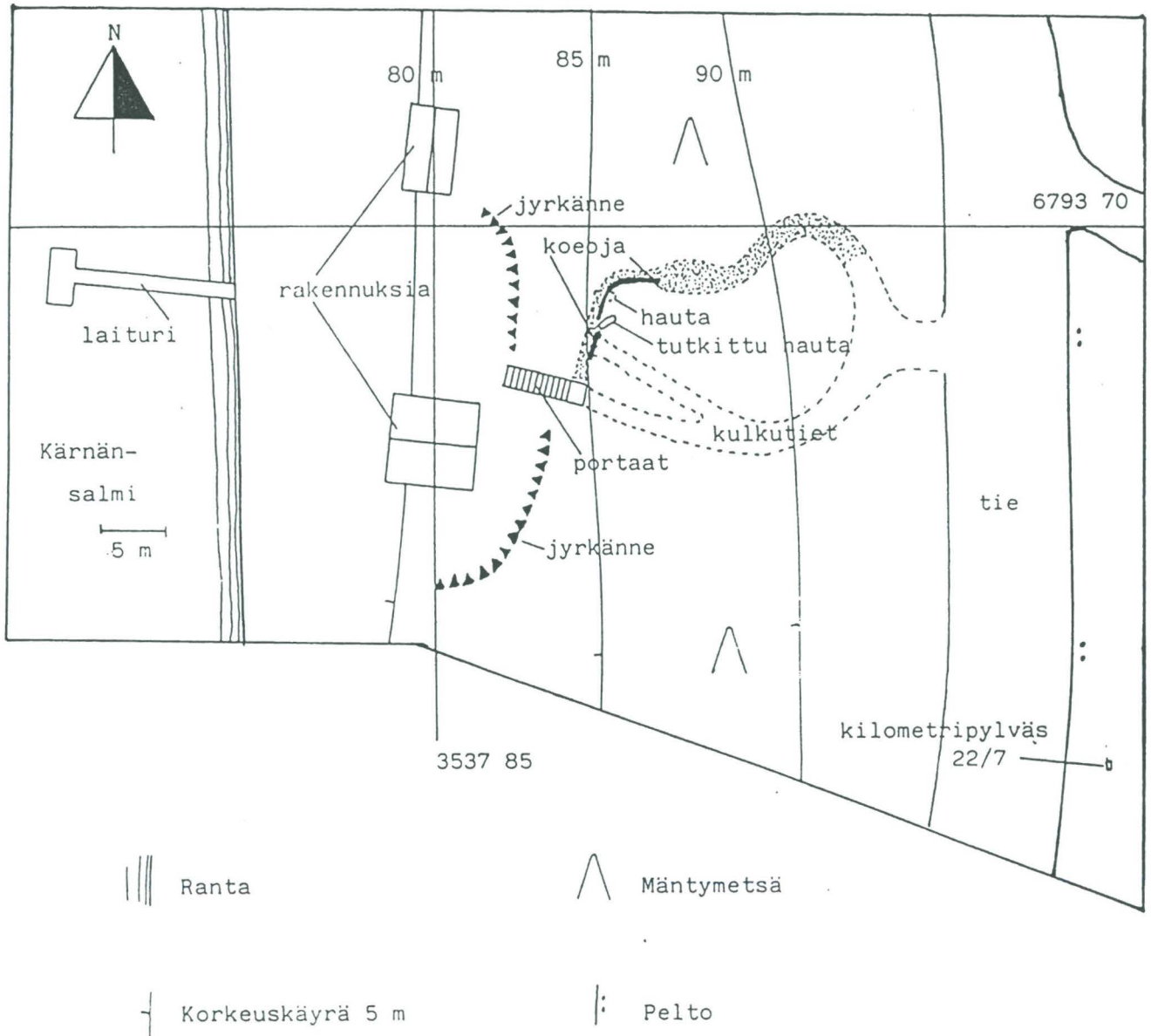
SAVITAIPALE, KOSKEINKYLÄ, KÄRNÄNSALMI 1989

Kartta n:o 4

Yleiskartta

Mittakaava 1:50

Piirtänyt E. Laukkanen

Äsken kaivettu kulkutien linja varjostettu täplityksellä. Koeoja mustattu. Perustuu 28.9.1989 käsisuuntakehällä eli bussolilla sekä 30 m:n nauhamitalla tehtyihin mittauksiin ja peruskarttaan. Paikannmääritys perustuu kilometripylvään 22/7 tunnettuun sijaintiin. Koordinaatit peruskoordinaatteja.

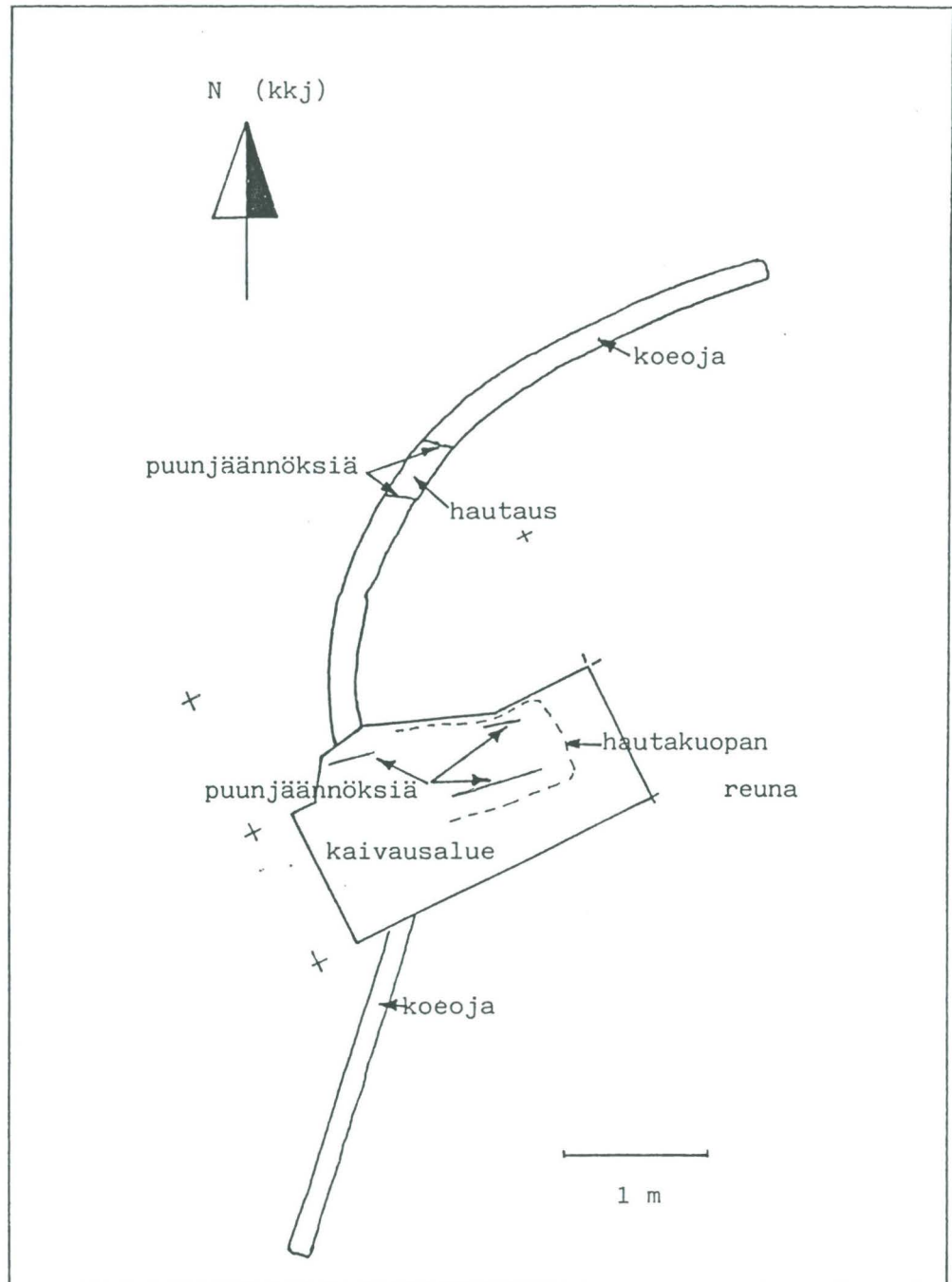
SAVITAIPALE, KOSKEINKYLÄ, KÄRNÄNSALMI 1989

Kartta n:o 5

Kaivetut alueet, sekä hautausten sijainti niillä

Mittakaava 1:50

Piirtänyt E. Laukkanen

Kaivausruutujen kulmapaalut merkitty risteillä. Kartta perustuu 28.9.1989 käsisuuntakehällä eli bussolilla sekä nauhamitalla tehtyihin mittauksiin.

Liite n:o 4

Luettelo näytteistä

- 1) Hiilinäyte, hautakuopan täytelmästä

- 2) Maanäyte, vainajan lantioluiden kohdalla, näyte otettu korkeudelta 90-92 cm vertailutasosta (=vaakasuora lanka) alaspäin.

Kaivaus K.

Liite n:o 5

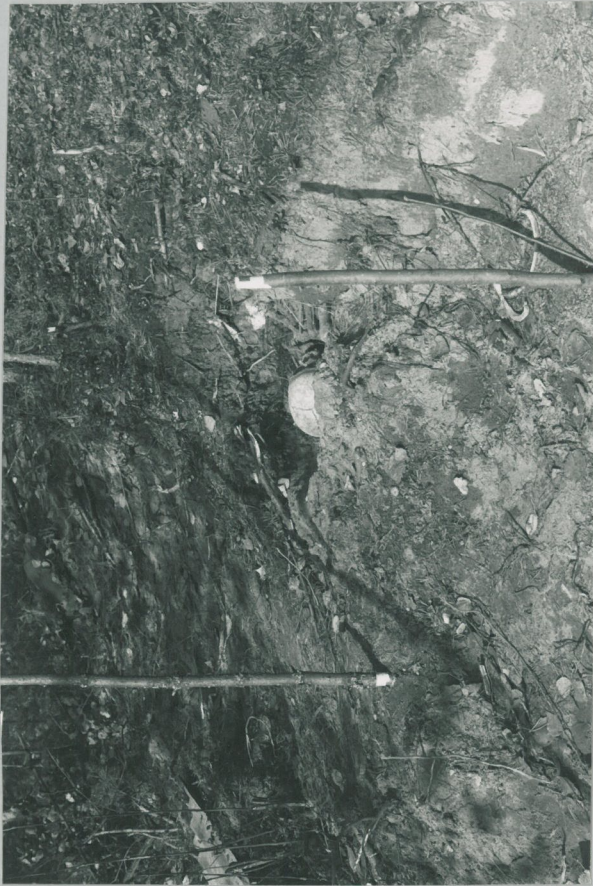
SAVITAIPALE KOSKEINKYLÄ KÄRNÄNSALMI
Valokuvaluettelo

KAIVAUSKUVIA

Valokuvannut Esa Laukkanen

Mustavalkonegatiivit NEG. NROT 110458 - 110478

N:o	Päiväys	Aihe	Kuvaus- suunta
110458	26.9.	Kaivauskohde ennen tutkimuksia	S
110459	-"-	-"-	SW
110460	-"-	Ylin taso, jossa hautakuvio erottui	SE
110461	27.9.	Luurankoa	SW
110462	-"-	Koeojasta löytynyt hautaus	W
110463	-"-	Profiilia kastelemattomana	S
110464	28.9.	Kaivauksen pohjataso, sekä siitä puhtaaseen maahan jatkuva 25 cm syvä kuoppa	SW
110465	-"-	Savitaipaleen kirkonkylälle vievää tietä kaivauspaikan kohdalla	N
110466	-"-	Kaivauksen korkeusmittausten lähtöpiste osoitettuna puukon kärjellä	SW
110467	-"-	Peitetty kaivanto kaivausten jälkeä	SW
110468	-"-	Rinnettä kaivauskohdan ympäristössä. Koeojasta löytynyt hautaus on kuvassa näkyvän aaltopellin kohdalla.	SW
110469	-"-	- -	SW
110470	-"-	Näkymä Kärnänsalmelle kaivauspaikan kohdalta rannasta	NE
110471	-"-	Rinnettä kaivauskohdan ympäristössä	SW
110472	-"-	-"-	SW
110473	-"-	-"-	SW
110474	-"-	Kulkutietä varten kaivettua uraa, taustalla peitetty kaivanto. Uraa ei ole vielä tutkittu koeojalla.	SW
110475	-"-	Kulkutietä varten kaivettua uraa	NW
110476	-"-	-"-	NE
110477	-"-	Kulkutietä varten kaivettua uraa. Koeojan koillisin pää ulottui siihen asti, missä kaivettu ura levenee vasemmalle.	E
110478	-"-	Kaivausalue sekä koeojan eteläisin pää peitettyinä tutkimusten jälkeä.	SW

RHO NEQ 110459

RHO NEQ 110461

RHO NEQ 110458

RHO NEQ. 110460

RHO NEG. 110464

RHO NEG. 110462

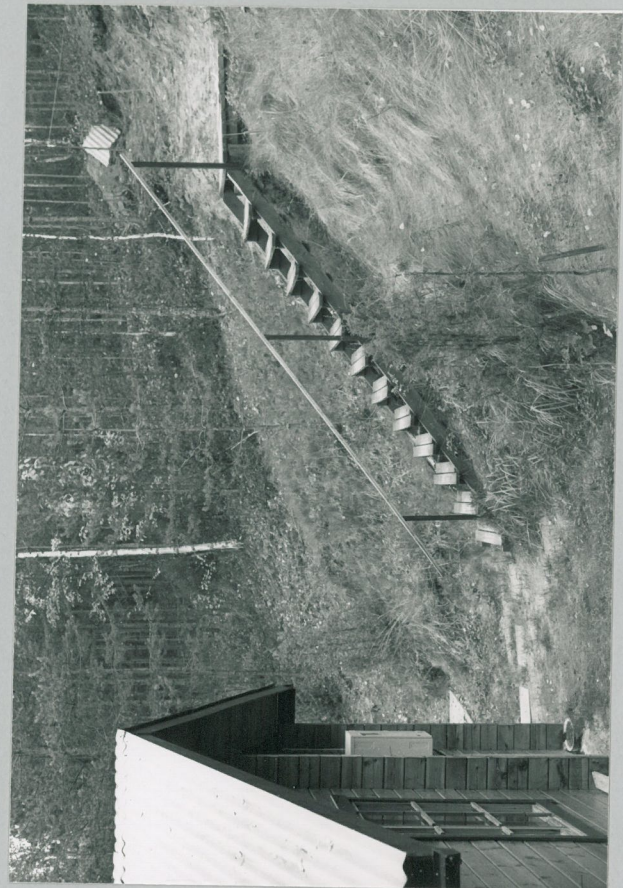
RHO NEG. 110465

RHO NEG. 110463

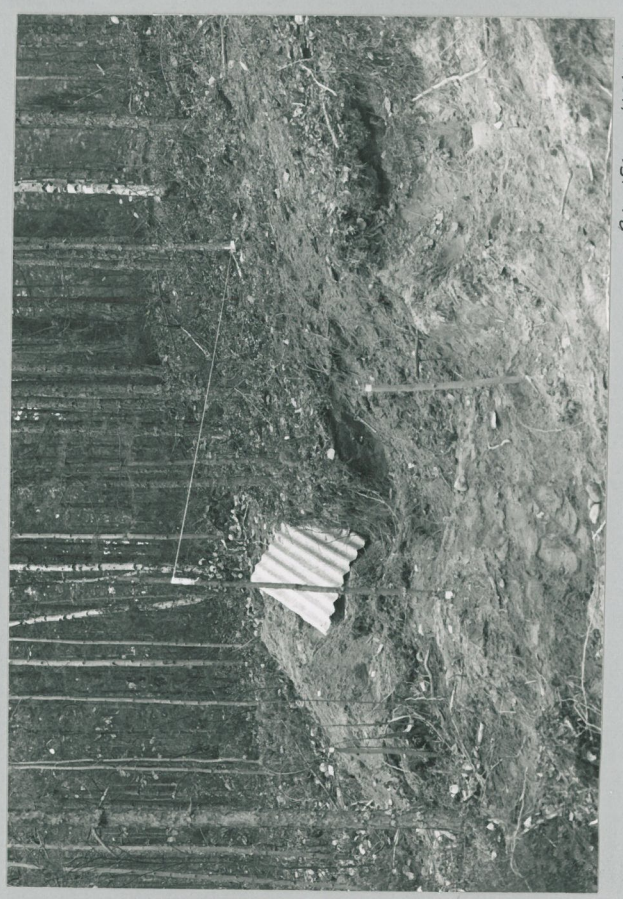
R40 NEG. 110467

R40 NEG. 110469

R40 NEG. 110466

R40 NEG. 110468

RHO NE4, 110470

RHO NE4, 110471

Liite n:o 6

Kuopion ortodoksisen kirkkomuseon ilmoittamia tietoja Savonlinnan Kosolan Litmankannaksen ja Savitaipaleen Koskeinkylän Kärnänsalmen kaularistilöydöistä

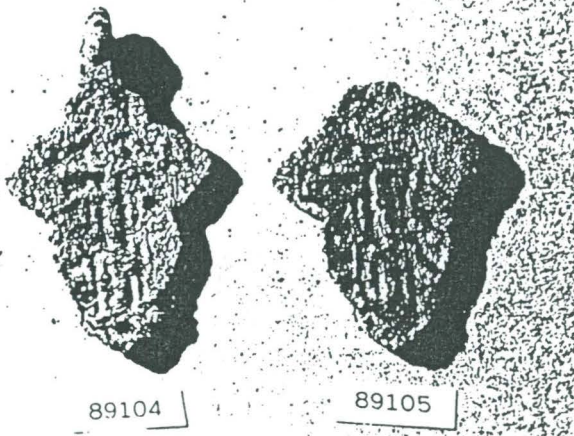
Risti päänumerolla 89104, Savonlinna, Kosola, Litmankannas:

89104

Tyypinsä perusteella ajoitettavissa 1600- tai 1700-luvulle.

Risti päänumerolla 89104, Savonlinna, Kosola, Litmankannas; toinen risti päänumerolla 89105, Savitaipale, Koskeinkylä, Kärnänsalmi; keskenään samanlaisia esineitä:

89104

89105

Tyypinsä perusteella ajoitettavissa 1700-luvulle. Naisille kuulunutta risti-tyyppiä.

Tiedot saatu Kuopion ortodoksisesta kirkkomuseosta 5.1.1990.

— Antaipale Taloja 3:sta vainajasta

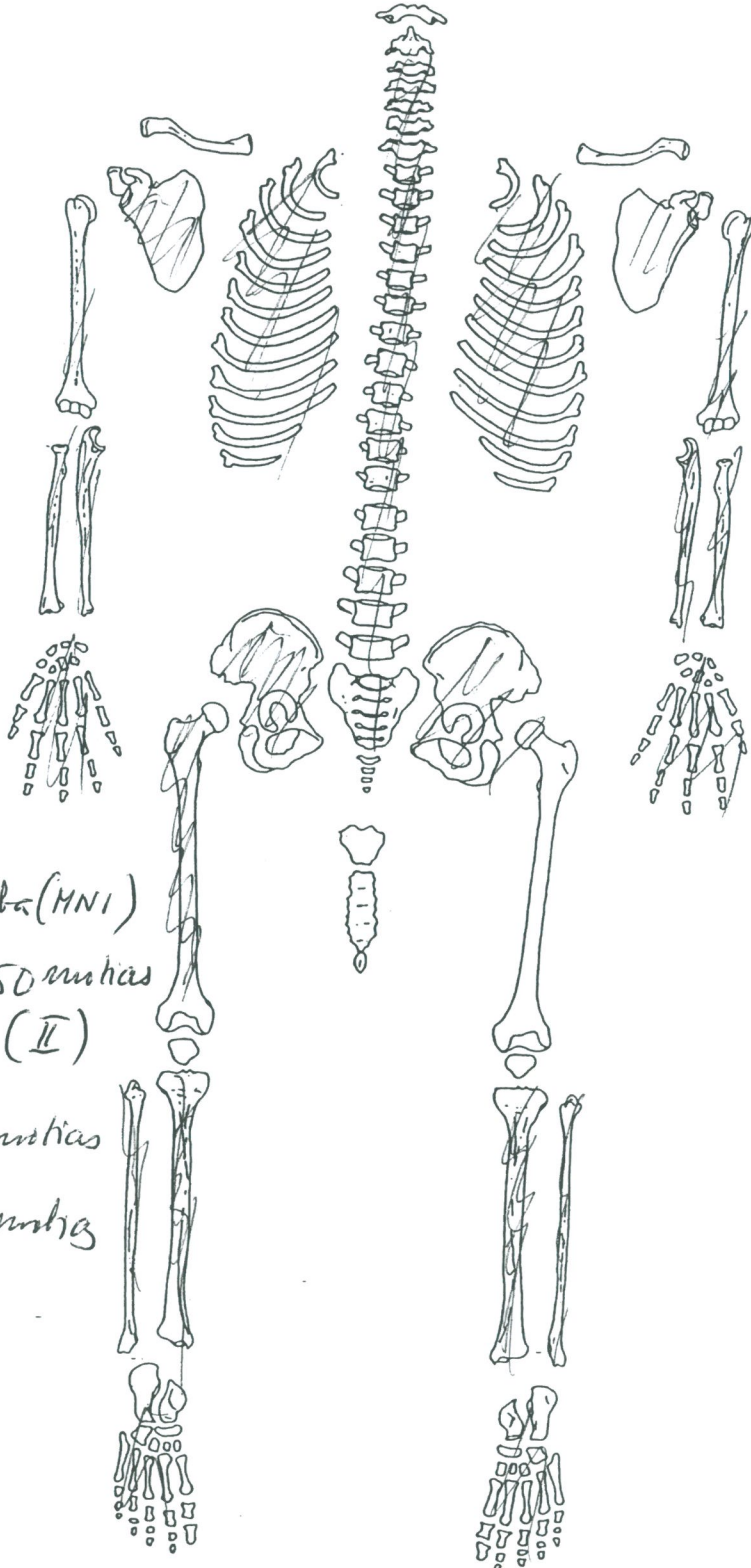
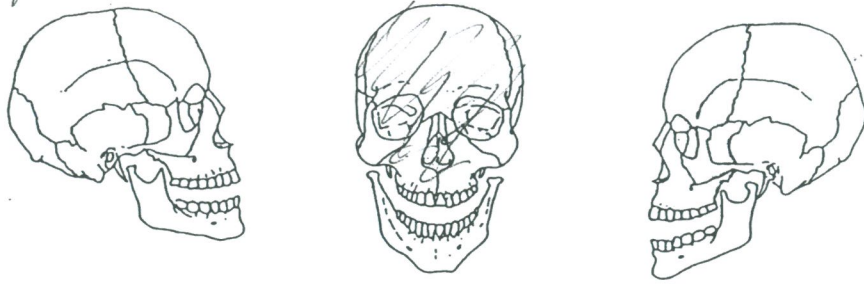
DATE _____ INVEST _____ SITE _____

Koskeinbylä Kärnänsalmi ~~XXXX~~

↑
Maderus

Heinost,
Sautymyt

Yhteenveto:

Taloja 3:sta vainajasta (MNI)

- 1) ♂ Maderus 35-50 vuotias
pituus n. 165cm (II)
- 2) Aikuisen, yli 20 vuotias
- 3) Aikuisen, yli 20 vuotias

Age estimation

0 = not present, 1 = present

CraniumTeeth Sututre closure **Os coxae**Pubic symphysis **Ossa longa** **Sex estimation****Cranium**
Morphological characters**Os coxae**
Incisura ischiadica major
Angulus pubis**Ossa longa**
Caput humeri
Caput femoris

STATURE (Trotter&Gleser 1952), Males

Bone element	Measurement (mm)	Stature (cm)
Humerus (H1) sin	<input type="text"/>	<input type="text"/> ± 4.05
	dx <input type="text"/>	
Maximum transversal caput humeri diameter (M9)	<input type="text"/>	
Maximum sagittal caput humeri diameter (M10)	<input type="text"/>	
Maximum epicondylar breadth (M 4a)	<input type="text"/>	
Radius (R1) sin	<input type="text"/>	<input type="text"/> ± 4.32
	dx <input type="text"/>	
Ulna (U1) sin	<input type="text"/>	<input type="text"/> ± 4.32
	dx <input type="text"/>	
Femur (F1) sin	n. <input type="text" value="425-435"/>	<input type="text"/> ± 3.27
	dx <input type="text"/>	
Vertical diameter of the caput femoris (M18)	<input type="text"/>	
Sagittal diameter of the caput femoris (M19)	<input type="text"/>	
Epicondylar breadth (M21)	<input type="text"/>	
Tibia (T1) sin	<input type="text"/>	<input type="text"/> ± 3.37
	dx <input type="text"/>	
Fibula (Fi1) sin	<input type="text"/>	<input type="text"/> ± 3.29
	dx <input type="text"/>	